

การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญบ้านหนองคู
ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

Conservation and Continuation of Nongdoo Mon Community's
Honey Offering Tradition to the Monks, Ban Reun Sub District,
Pasang District, Lamphun province

สิทธิศักดิ์ คำภู่

สาขาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
โทรศัพท์ 085-6246632 e-mail: sitthisak_khamphu@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญบ้านหนองคู ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติมอญในประเทศไทย รวมทั้งบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมบ้านหนองคู และศึกษาความเชื่อและประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ตลอดจนสภาพปัญหาของประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งที่ชุมชนมอญบ้านหนองคู ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เพื่อเสนอแนวทางอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชุมชนมอญบ้านหนองคู ผลการศึกษาพบว่า “มอญ” เดิมตั้งถิ่นฐานในประเทศพม่าตอนใต้ อพยพมาประเทศไทยจาก 3 ประการ คือ ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยสงคราม หลบหนีการถูกพม่าเกณฑ์ไปทำสงคราม และถูกกดขี่ข่มเหงจากการตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ชวามอญมีขนบธรรมเนียมวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ชุมชนมอญบ้านหนองคูยังคงปฏิบัติตามวิถีวัฒนธรรมแบบมอญอย่างชัดเจน มีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงทำให้แตกต่างจากชุมชนมอญอื่น ๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ที่จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ไทย เป็นประเพณีที่แสดงอัตลักษณ์ ความเป็นมอญของชุมชนบ้านหนองคูอย่างชัดเจน โดยเชื่อว่าการตักบาตรน้ำผึ้งเป็นการถวายยารักษาโรคแก่พระสงฆ์ จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ส่งผลให้คนในชุมชนไม่เข้าใจถึงคุณค่าความสำคัญของประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ทำให้กลุ่มผู้สืบทอดวัฒนธรรมมอญในชุมชนมีจำนวนลดลง จึงต้องได้รับการอนุรักษ์และสืบสานเพื่อให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ และนำทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง, มอญ, อนุรักษ์, สืบสาน

Abstract

The study of Conservation and Continuation of Nongdoo Mon Community's Honey Offering Tradition to the Monks, Ban Reun Sub District, Pasang District, Lamphun province has the objectives to study about the context of history, society, and culture of the Mons people in Thailand including social and cultural characteristics of Nongdoo Mon Community and Tak Bart Nam Pueng. They will present about how they conserve and continue traditions and values of Nongdoo Mon Community's Honey Offering Tradition to the Monks. Results of the study revealed, Mons ethnic group evacuated from South Myanmar to Thailand. The reason for evacuating was because of war, draft and oppression from Myanmar. There are

many Mon traditions. Nongdoo Mon community has a long history approximately 300 years. The Mon Community adjusted to the local culture and settled in Thailand. They introduced traditions like the Honey Offering Tradition to the Monks which indicates overall identity of Mon. Every 15th day of the waxing moon on the 10th lunar month. Mon people will bring honey to temple to offer to the monks, after that the monks bless the people and take the honey to use as an ingredient for making herbal medicine. Mon believe that Honey Offering Tradition is the same as giving medicine to the monks. In the present, culture shock and social change are important issue. So, the result is a down trend of Mon tradition in Nongdoo community. It has decreased and Mon tradition is getting lost as the world progresses. There is a necessity to conserve and continue the values of the Mon people.

Keywords: Honey Offering Tradition, Mon, Conservation, Continuation

1. บทนำ

“มอญ” เป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความเจริญรุ่งเรืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณประเทศอินเดียตอนใต้ และอพยพมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระจุกกระจายอยู่ในบริเวณประเทศไทยและพม่า (ธิดา สารยา, 2538, น. 132) มีการนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท ปัจจุบัน “มอญ” หรือ “เม็ง” ได้กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย เขมร เวียดนาม และลาวโดยมีการอพยพจากเมืองมอญ 3 แห่ง คือ สะเทิม หงสาวดี และเกาะตะมะในประเทศพม่าตอนใต้ในปัจจุบันซึ่งสาเหตุการอพยพย้ายถิ่นฐานนั้น มีสาเหตุใหญ่ 3 ประการ คือ ถูกกวาดต้อนเป็นเชลยสงคราม ถูกพม่าเกณฑ์ไปทำสงคราม และถูกกดขี่ข่มเหงจากการตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า คนมอญส่วนใหญ่จึงอพยพเข้ามาในประเทศไทยเนื่องจากพื้นที่ของมอญและไทยมีอาณาเขตติดต่อกัน สภาพอากาศ การประกอบอาชีพ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมมีความคล้ายคลึงกัน (องค์ บรรจุน, 2558, น. 25)

ในปัจจุบันกลุ่มชาวมอญที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลำพูนถือได้ว่าเป็นกลุ่มสุดท้ายที่ยังคงหลงเหลืออยู่ โดยตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านหนองคู ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ซึ่งอพยพมาจากเมืองมอญในประเทศไทยพม่า และภาคกลางของประเทศไทย ราว 300 ปีที่ผ่านมา (พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2470, น. 2) ชาวมอญบ้านหนองคูมีการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมให้เข้ากับวิถีชีวิตกับคนกลุ่มอื่นในพื้นที่ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม แต่ก็คงรักษาไว้ ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนไว้เช่นกัน

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นประเพณีของชาวมอญที่พบได้เฉพาะชาวมอญที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น กำหนดจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 (ไทย) ของทุกปีมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เป็นประเพณีที่มีรากฐานความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนา โดยชาวมอญเชื่อว่าการตักบาตรน้ำผึ้งมีอานิสงส์มาก เพราะพระภิกษุสงฆ์ สามารถนำน้ำผึ้งไปใช้เป็นส่วนประกอบในการทำยารักษาโรค การตักบาตรน้ำผึ้ง จึงเปรียบเสมือนการถวายโอสถแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญบ้านหนองคูเป็นประเพณีที่ชาวมอญบ้านหนองคูให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะแสดงออกถึงอัตลักษณ์ ความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน และมีความแตกต่างจากประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญอื่น ๆ คือ จะมีพิธีการต่าง ๆ ที่มีการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมมอญ และวัฒนธรรมของคนพื้นถิ่น (คนยอง/คนยวน) โดยในการประกอบพิธีจะใช้ภาษามอญ พระสงฆ์จะออกมารับบิณฑบาต และใช้น้ำผึ้งแท้ในการตักบาตรเท่านั้น เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติเหมาะสำหรับการเลี้ยงผึ้งเป็นอย่างดี ในอดีตจึงมีการเลี้ยงผึ้งเกือบทุกหลังคาเรือน

ซึ่งผิ๊งที่เลี้ยง เรียกว่า ผิ๊งโพรง หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “ผิ๊งโก้น” แต่ชุมชนมอญอื่น ๆ นิยมต้กบาตรน้ำผิ๊งโดยตั้งภาชนะเรียงไว้สำหรับใส่น้ำผิ๊ง (อริสา รามโกมุต, 2556, น. 66) และการประกอบพิธีกรรมที่มีขั้นตอนพิธีการคล้ายกับวัฒนธรรมของคนไทยภาคกลาง บางแห่งก็มีการประกอบพิธีเป็นภาษาไทยกลางแทนภาษามอญ และมีการปรับเปลี่ยนจากน้ำผิ๊งเป็นน้ำตาล น้ำอ้อย ซึ่งมีราคาถูก สามารถหาได้ง่าย และมีรสหวาน เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม จากการสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลอดจนวิทยาการทางการแพทย์ กอปรกับปัจจุบันกระแสการดูแลสุขภาพเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายมีการส่งเสริมให้ลดความหวานในอาหารเพื่อสุขภาพที่ดีของคนในสังคม ยิ่งทำให้ผู้คนไม่เข้าใจถึงคุณค่าความสำคัญของประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊ง กอปรกับกลุ่มผู้สืบทอดที่สามารถพูดและสวดมนต์แบบมอญได้ ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุซึ่งหากไม่มีการอนุรักษ์ และสืบสานไปยังชนรุ่นหลังแล้ว อาจจะทำให้ประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊งของชุมชนมอญบ้านหนองตุ้ ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์มอญแห่งสุดท้ายในจังหวัดลำพูนเลือนหายและถูกกลืนทางวัฒนธรรมในที่สุด

จากการปรากฏการณ์ดังกล่าวไปข้างต้นนั้น การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททั้งในทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของชนชาติมอญในประเทศไทยโดยทั่วไปบริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรมชุมชนบ้านหนองตุ้ รวมทั้งศึกษาความเชื่อและประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊ง ตลอดจนสภาพปัญหาของประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊งที่ชุมชนมอญบ้านหนองตุ้ ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊งของชุมชนมอญบ้านหนองตุ้ ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์มอญในพื้นที่จังหวัดลำพูน รวมถึงสามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาบริบททั้งในทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของชนชาติมอญในประเทศไทยโดยทั่วไป

2.2 เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรมบ้านหนองตุ้ รวมทั้งศึกษาความเชื่อและประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊ง ตลอดจนสภาพปัญหาของประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊งที่ชุมชนมอญบ้านหนองตุ้ ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

2.3 เพื่อเสนอแนวทางการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊งของชุมชนมอญบ้านหนองตุ้ ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

3. ขอบเขตการศึกษา

3.1 ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษานี้ มุ่งศึกษาบริบททั้งในทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของชนชาติมอญในประเทศไทยโดยทั่วไปบริบทของชุมชน สังคมวัฒนธรรมบ้านหนองตุ้ รวมทั้งศึกษาความเชื่อและประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊ง ตลอดจนสภาพปัญหาของประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊งชุมชนมอญบ้านหนองตุ้ ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และเสนอแนวทางการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีต้กบาตรน้ำผิ๊งของชุมชนมอญบ้านหนองตุ้ตำบลบ้านเรื่อนอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

3.2 ขอบเขตพื้นที่

การศึกษาการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน ครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะพื้นที่ชุมชนบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน และหมู่บ้านใกล้เคียงเนื่องจากเป็นคมนมอญที่เป็นเครือญาติกับชุมชนมอญบ้านหนองคู่

3.3 ขอบเขตประชากร

การศึกษานี้มีประชากรกลุ่มเป้าหมายคือชาวมอญ ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านหนองคู่ และชุมชนใกล้เคียงที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติกับชาวมอญชุมชนบ้านหนองคู่ โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับบริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรม และประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งในชุมชนมอญบ้านหนองคู่ เช่น พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน บุคลากรภาครัฐ เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมเรื่องที่ต้องการศึกษา

3.4 ขอบเขตระยะเวลาการศึกษา

การศึกษานี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 4 เดือน (ธันวาคม 2562-มีนาคม 2563)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการศึกษาภาคเอกสารที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลัง สังคม และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์มอญในประเทศไทย โดยการทบทวนเอกสารและบันทึกต่าง ๆ เช่น วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือ เอกสารทางวิชาการ และศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับชุมชน สังคม และวัฒนธรรม ชุมชนบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน รวมถึงศึกษาประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ชุมชนมอญบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน เพื่อหาทิศทางที่เหมาะสมในการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน โดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับบริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรม และประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งในชุมชนมอญบ้านหนองคู่ เช่น พระสงฆ์ ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน บุคลากรภาครัฐ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมเรื่องที่ต้องการศึกษา โดยใช้แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 หัวข้อสนทนาเกี่ยวกับบริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรมบ้านหนองคู่ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง และสภาพปัญหาของประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง และส่วนที่ 3 สรุปผล/ข้อสังเกต และการสังเกตการณ์ โดยผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต ตั้งคำถาม จดบันทึก และสังเกต โดยการคอยเฝ้าดูอยู่ห่าง ๆ ทั้งนี้ได้ยึดหลักการที่เป็นกลาง คือ มุ่งพิจารณาและวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ ทั้งจากมุมมองของคนภายนอกชุมชน และมุมมองของคนภายในชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคเอกสาร และข้อมูลภาคสนามมาแยกหมวดหมู่ตามลำดับเนื้อหาที่วางไว้ โดยวิเคราะห์หาความเชื่อมโยงระหว่างประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง และบริบทของชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์ และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชุมชนมอญบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน

5. ผลการศึกษา

5.1 การศึกษาบริบททั้งในทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชนชาติมอญในประเทศไทยโดยทั่วไป

“มอญ” เป็นชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสาย มองโกลอยด์ (Mongoloid) เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณประเทศอินเดียตอนใต้ และมีการอพยพมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระจุกกระจายอยู่ในบริเวณประเทศไทย และพม่า มีการนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทอย่างเคร่งครัด มีโครงสร้างทางสังคมของตนเอง มี

ชนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ส่งผ่านให้แก่ชนชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไทยและพม่า เฉพาะในดินแดนประเทศไทย “คนมอญ” ในประเทศไทยปัจจุบันได้กระจายอยู่ทั่วทุกภาค โดยส่วนใหญ่เป็น กลุ่มคนมอญที่อพยพจากเมืองมอญในประเทศพม่า ได้แก่ สะเทิม หงสาวดี และเมาะตะมะ ซึ่งสาเหตุการ อพยพย้ายถิ่นฐานนั้น มีสาเหตุใหญ่ 3 ประการ คือ ประการแรกถูกกวาดต้อนเป็นเชลยสงคราม ประการที่สอง การที่คนมอญถูกพม่าเกณฑ์ไปทำสงคราม จึงมีชาวมอญบางส่วนได้หลบหนีเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย และประการที่สามเกิดจากการถูกกดขี่ข่มเหงจากการตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า เหตุที่ชาวมอญส่วนใหญ่เลือก อพยพเข้ามาในประเทศไทยมากกว่าดินแดนอื่น ๆ เนื่องจากพื้นที่ของมอญและไทยมีอาณาเขตติดต่อกัน สภาพ อากาศประกอบอาชีพ อาหาร วิถีชีวิต ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมมีความคล้ายคลึงกัน จึงสามารถปรับตัว ได้ง่าย ซึ่งชาวมอญที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยยังคงปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมวิถีทางวัฒนธรรมที่ เป็นเอกลักษณ์ เช่น มีภาษาพูด ภาษาเขียน เครื่องแต่งกาย อาหาร มักตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำ มีการ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก มีการนับถือพระพุทธศาสนาที่แฝงด้วยคติความเชื่อในการนับถือผี มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติเรียบง่าย โดยในปัจจุบันมีชุมชนมอญในประเทศไทยทั้งสิ้น 31 ชุมชน แต่ละชุมชนมี การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมพื้นถิ่นแต่ละพื้นที่ ทำให้ชุมชนมอญแต่ละชุมชนมีเอกลักษณ์เฉพาะตนเอง

5.2 การศึกษาบริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรมบ้านหนองตุ้ รวมทั้งศึกษาความเชื่อ และ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ตลอดจนสภาพปัญหาของประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งที่ชุมชนมอญบ้านหนองตุ้ ตำบล บ้านเรือน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน

ชุมชนบ้านหนองตุ้ เป็นชุมชนมอญกลุ่มสุดท้ายที่หลงเหลือในจังหวัดลำพูน มีการยึดโยงความเป็นมา ของกลุ่มตนเองเข้ากับตำนานเรื่องพระนางจามเทวี กล่าวคือมีความเชื่อว่าตนเองสืบเชื้อสายมาจากชาวมอญที่ ติดตามพระนางจามเทวีจากเมืองละโว้เข้ามาในเมืองหริภุญชัย ราวพุทธศตวรรษที่ 13 ทว่าจากประวัติศาสตร์ ล้านนายุคหลังหริภุญชัยแทบจะไม่มีกรกล่าวถึงชาวมอญอีกเลย เนื่องจากมอญหริภุญชัยได้ถูกกลืนหายไป จากการเดินทางมาของชาวไทยวนไทยอง ไทลื้อ ภายใต้ชื่ออาณาจักรล้านนา นักประวัติศาสตร์ยุคหลัง จึงมี ความเชื่อว่าชาวมอญที่อาศัยในลำพูนปัจจุบัน เป็นชาวมอญที่มีการย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่ (จักรพงษ์ คำบุญ เรือง, 2554, น. 5) ซึ่งมีการอพยพขึ้นมาจากภาคกลางก่อน พ.ศ.2464 ประมาณหนึ่งร้อยปีเศษ โดยอาศัยอยู่ บริเวณหมู่บ้านหนองตุ้ และบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรือน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน มีการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก บางส่วนรับจ้างขนส่งสินค้าทางน้ำ มีการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมให้เข้ากับ วิถีชีวิตกับคนพื้นถิ่น ทำให้วัฒนธรรมบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม ขณะเดียวกันก็มีการรื้อ ฟื้นอัตลักษณ์และวัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างทั้งเครื่องแต่งกาย อาหาร ดนตรี ภาษา การสวดมนต์ ประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องการนับถือผีและการนับถือพระพุทธศาสนา สะท้อนโลกทัศน์ที่มีความเชื่อมโยงระหว่างคติความเชื่อแบบสองชั่ว คือ คติแบบพุทธ และคติแบบผี ทั้งนี้ยังมีคติ แบบพราหมณ์ที่เป็นรากฐานทางความเชื่อในเรื่องของเทพยดา เช่น การรำผีมอญ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีตัก บาตรน้ำผึ้ง

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นประเพณีของชาวมอญที่พบเฉพาะกลุ่มชาวมอญที่อาศัยอยู่ใน ประเทศไทยเท่านั้น กำหนดจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 (ไทย) ของทุกปี มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็น ระยะเวลาอันยาวนานมีรากฐานความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนา เช่น ตำนานพระที่ปึงกรพุทธเจ้า ตำนานประณิพลี เป็น ต้น โดยชาวมอญเชื่อว่าการตักบาตรน้ำผึ้งมีอานิสงส์มากเพราะพระภิกษุสงฆ์ สามารถนำน้ำผึ้งไปใช้เป็นส่วนประกอบในการทำยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรคต่าง ๆ การตักบาตรน้ำผึ้งจึงเปรียบเสมือนการถวายโอสถแก่ พระภิกษุสงฆ์ โดยประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญบ้านหนองตุ้ จะมีความแตกต่างจากประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ชุมชนมอญอื่น ๆ กล่าวคือจะใช้น้ำผึ้งแท้ในการตักบาตร เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ทาง

ทรัพยากรธรรมชาติ เหมาะสำหรับการเลี้ยงผึ้งเป็นอย่างดี ในอดีตชุมชนมอญบ้านหนองคูจึงมีการเลี้ยงผึ้ง เกือบทุกหลังคาเรือน โดยผึ้งที่เลี้ยง คือ ผึ้งโพรง หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “ผึ้งโก้น” โดยผึ้งชนิดนี้จะอาศัยอยู่ในโพรงไม้ที่สร้างขึ้น โดยมีลักษณะเป็นไม้ทรงกระบอกปิดหัวท้าย มีการเจาะรูเพื่อให้ผึ้งสามารถเข้าออกได้โดยในช่วงเดือน 5 จะเป็นช่วงที่น้ำผึ้งมีคุณภาพดีที่สุด จึงมีการเก็บน้ำผึ้งสะสมเพื่อเป็นส่วนประกอบอาหาร ขนมตลอดจนยารักษาโรค พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 (ไทย) ก็จะมีการนำเอาน้ำผึ้งที่เก็บสะสมมาทำบุญตักบาตรน้ำผึ้ง โดยก่อนวันงานแต่ละหลังคาเรือนจะมีการทำอาหารคาวหวานเพื่อจะนำไปถวายพระสงฆ์ในวันรุ่งขึ้น เช่นยาขี้เหล็ก ขนมจีนน้ำยา ข้าวต้มลูกโยน แกงกล้วยดิบ เป็นต้น ในวันงานผู้คนในชุมชนมอญบ้านหนองคู จะมารวมกันในบริเวณวัด ผู้ร่วมพิธีจะแต่งกายด้วยชุดผ้าฝ้ายพื้นเมืองทั่วไป แต่จะยังคงเอกลักษณ์ความเป็นมอญ กล่าวคือชายจะสวมใส่กางเกงมอญมีผ้าขาวม้าพาดบ่า และหญิงจะห่มผ้าสไบที่ปักเป็นลวดลายต่าง ๆ แบบมอญ เมื่อถึงเวลาอันเหมาะสมมีคณาภิบาลก็จะนำเข้าสู่พิธีการตักบาตรน้ำผึ้ง โดยมีลำดับขั้นตอนพิธีการทำบุญตักบาตรแบบล้านนา แต่จะมีความแตกต่างคือจะดำเนินพิธีกรรมเป็นภาษามอญ การสวดมนต์ต่าง ๆ ก็จะเป็นการสวดมนต์สำเนียงมอญตลอดระยะเวลาการประกอบพิธี หลังจากนั้นพระสงฆ์จะออกบิณฑบาตน้ำผึ้งโดยชาวบ้านจะนำน้ำผึ้งใส่ขวด หรือภาชนะต่าง ๆ มาเทลงในบาตรพระสงฆ์ ภายหลังจากการตักบาตรเสร็จสิ้น พระสงฆ์จะเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบัน จากสภาพปัญหาของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามา รวมถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางวิทยาการทางการแพทย์ กอปรกับกระแสการดูแลสุขภาพเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย ภาครัฐมีการส่งเสริมให้ลดการบริโภคหวาน เพื่อสุขภาพที่ดีของคนในสังคม ส่งผลให้ผู้คนยังไม่เข้าใจถึงคุณค่าความสำคัญของประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง กอปรกับกลุ่มผู้สืบทอดปัจจุบันที่สามารถพูดและสวดมนต์แบบมอญเป็นผู้สูงอายุซึ่งมีแนวโน้มลดลง ทำให้องค์ความรู้ของชุมชนที่เป็นสิ่งแสดงถึงรากเหง้าของบรรพบุรุษ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงตามภาวะสังคมโลก อีกทั้งการส่งต่อไปยังชนรุ่นหลังยังประสบปัญหาจากความสัมพันธ์ระหว่างวัย และสาเหตุอื่นนานัปการ ทำให้ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชุมชนมอญบ้านหนองคู มีแนวโน้มที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและอาจเกิดการสูญหายในที่สุด

5.3 แนวทางการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชุมชนมอญบ้านหนองคู ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ในการเลือกแนวทางในการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชุมชนมอญบ้านหนองคู ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้ศึกษาได้พิจารณาและมีความเห็นว่าภาคประชาชน และภาคประชาสังคม ในชุมชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นส่วนสำคัญ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการรับรู้ รับทราบ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานต่าง ๆ เนื่องจากเป็นเจ้าของวัฒนธรรม และเป็นผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อให้กิจกรรมใด ๆ ที่ดำเนินการภายในชุมชนเกิดประโยชน์ และเกิดความยั่งยืนอย่างสูงสุด

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้เสนอแนวทางในการดำเนินการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชุมชนมอญบ้านหนองคู ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

5.3.1 แนวทางในการอนุรักษ์ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชุมชนมอญบ้านหนองคู

โดยแนวทางในการอนุรักษ์นี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า การจะดำเนินการกิจกรรมใด ๆ ที่มีคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม ผู้มีส่วนร่วมจะต้องเข้าใจถึงคุณค่าความสำคัญของกิจกรรม ประเพณีวัฒนธรรมนั้น ๆ เมื่อเข้าใจและเข้าถึงคุณค่าแล้วจึงจะเกิดการสืบสาน สืบทอด มรดกทางวัฒนธรรมนั้นอย่างยั่งยืน โดยได้เสนอให้ดำเนินกิจกรรม จำนวน 3 โครงการ คือ

5.3.1.1 โครงการเผยแพร่ภูมิปัญญาประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

โดยโครงการนี้ เป็นโครงการที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชน รวมถึงคนต่างถิ่น ได้เข้าใจความเป็นมา ของชุมชนมอญบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน รวมถึงประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชุมชน ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากนิทรรศการหมุนเวียน ซึ่งสามารถจัดในสถานที่สำคัญของจังหวัดลำพูน เช่น ศาลากลางจังหวัดลำพูน ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้า แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ซึ่งองค์ความรู้ที่นำมาจัดนิทรรศการ โดยส่วนใหญ่จะเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชน โดยสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการรวบรวม สังเคราะห์องค์ความรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงความเป็นเจ้าของวัฒนธรรม เกิดความหวงแหนวัฒนธรรมของตนเอง นำไปสู่การสืบสาน สืบทอดแก่เด็กและเยาวชนในชุมชนต่อไป โดยผู้รับผิดชอบโครงการควรประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ ตลอดจนเด็กและเยาวชนในชุมชนควรจะมีส่วนร่วมด้วย ซึ่งการจัดนิทรรศการในโครงการนี้ควรจะต้องกำหนดจัดก่อนการจัดงานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การจัดงานให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้างอีกทางหนึ่ง

5.3.1.2 โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาและวรรณกรรมมอญ

เนื่องจากในปัจจุบัน ในชุมชนบ้านหนองคู่ มีการใช้ภาษาไทยกลาง และภาษาถิ่นภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ผู้ที่สามารถพูด อ่าน เขียนภาษามอญได้มีจำนวนลดลงไปอย่างมาก เหลือเพียงผู้สูงอายุในชุมชนไม่ถึง 5 คนเท่านั้นที่ยังคงพูด อ่าน และเขียนภาษามอญได้ ประชาชนวัยผู้ใหญ่บางส่วนสามารถฟัง พูดภาษามอญได้ และวัยเด็กบางส่วนสามารถฟังออก แต่ไม่สามารถพูดได้ ซึ่งหากไม่มีการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ภาษามอญในชุมชนก็อาจจะส่งผลให้ภาษามอญเป็นเพียงภาพในความทรงจำของชุมชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเรียนรู้ด้านภาษา และวรรณกรรมมอญ โดยผู้ศึกษาเสนอให้ปราชญ์ชุมชน ผู้มีองค์ความรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมมอญเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้นั้น ในการวัดผลความสำเร็จจะใช้การประกวด การคัดลายมือ การแข่งขันอ่านภาษามอญ รวมถึงการประกวดสวดมนต์แบบมอญ โดยมีเงินรางวัล หรือของรางวัลเป็นสิ่งจูงใจให้คนในชุมชนตลอดจนเด็กและเยาวชนเกิดความสนใจร่วมโครงการ ถึงแม้ผู้เข้าร่วมโครงการจะสนใจสิ่งจูงใจมากกว่าการอนุรักษ์ภาษาและวรรณกรรมมอญก็ตาม เหนือสิ่งอื่นใดก็เกิดกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการอนุรักษ์ภาษาและวรรณกรรมมอญโดยไม่รู้ตัว

5.3.1.3 โครงการส่งเสริมภูมิปัญญาการเลี้ยงผึ้งโก้นชุมชนมอญบ้านหนองคู่

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นประเพณีมอญที่สำคัญที่แสดงถึงเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของความเป็นมอญอย่างเด่นชัด นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาในการเลี้ยงผึ้งของคนมอญในอดีต ซึ่งในปัจจุบันนี้ในชุมชนมอญบ้านหนองคู่เหลือเพียงไม่กี่หลังคาเรือนเท่านั้นที่ยังคงมีการเลี้ยงพื้นเมือง หรือภาษาถิ่นเรียกว่า “ผึ้งโก้น” โดยโครงการนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นโครงการที่มีความน่าสนใจอย่างมาก เพราะมีความเกี่ยวข้องกับหลายด้าน อาทิเช่น ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งล้วนแต่เป็นฐานในการดำเนินการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชุมชนมอญบ้านหนองคู่แห่งนี้ ในปัจจุบันคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าระบบเศรษฐกิจมีส่วนสำคัญมากในการตัดสินใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งหากประเพณีใดสามารถส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้มากขึ้น ประเพณีนั้นก็จะยังคงอยู่ตราบนานเท่านาน ดังนั้นโครงการนี้จึงมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้จากการเลี้ยงผึ้งโดยบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนเลี้ยงผึ้งพื้นเมืองเป็นแมลงเศรษฐกิจของชุมชน นอกจากจะได้น้ำผึ้งแท้สำหรับใช้ในประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งแทนน้ำตาล น้ำอ้อยแล้ว ยังสามารถนำผลผลิตจากผึ้งมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น OTOP CPOT นอกจากนั้นในระยะยาวอาจจะส่งผลให้เกิดแหล่งเรียนรู้ในการเลี้ยงผึ้งพื้นเมือง หรือแหล่งท่องเที่ยวที่

สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนได้ตลอดทั้งปี นับว่าเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นมรดกภูมิปัญญาของชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอีกทางหนึ่งด้วย

5.3.2 แนวทางในการสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชุมชนมอญบ้านหนองคู่

แนวทางในการสืบสานนี้ เป็นแนวทางสืบเนื่องจากการดำเนินการอนุรักษ์ โดยได้เสนอให้ดำเนินกิจกรรม จำนวน 2 โครงการ ดังนี้

5.3.2.1 โครงการอุยสอนหลาน สืบสานฮีตมอญเมืองลำพูน

โครงการนี้ เป็นโครงการที่จะส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้เกี่ยวกับขั้นตอนพิธีการ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง และเป็นผู้สืบสาน สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน โดยอาศัยผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่ทำหน้าที่จัดเตรียมเครื่องสักการะ และเครื่องประกอบพิธีต่าง ๆ เป็นวิทยากรสอนเด็กและเยาวชน เกิดกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ทั้งยังเป็น การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ส่งผลให้เด็กและเยาวชนเกิดการซึมซับสิ่งดีงาม มรดกทางวัฒนธรรม ตลอดจนได้ร่วมลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอนซึ่งจะส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจ และเกิดความความรูสึกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสำคัญของชุมชน และในอนาคตเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ก็จะ เป็นกำลังสำคัญในการร่วมสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งต่อไป ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการดำเนินโครงการนี้

5.3.2.2 โครงการส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญบ้านหนองคู่

โครงการนี้ เป็นโครงการที่เปรียบเสมือนการประมวลผลโครงการต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการมาแล้วข้างต้น กล่าวคือเป็นโครงการที่เป็นตัวชี้วัดว่าการดำเนินโครงการต่าง ๆ ข้างต้น ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ลักษณะของโครงการจะเป็นการจัดงานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 (ไทย) ตามจารีตวัฒนธรรมมอญบ้านหนองคู่ ซึ่งจะเป็นส่วนที่รวบรวมองค์ความรู้ทุกอย่างในชุมชนมาเสนอแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตลอดจนนักท่องเที่ยว เช่น นิทรรศการองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนมอญบ้านหนองคู่ และประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สามารถเลือกซื้อได้อย่างหลากหลาย การแสดงศิลปวัฒนธรรมมอญ การสาธิตภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้าน รวมถึงเห็นความสามัคคีของคนในชุมชนและความภาคภูมิใจของเด็กและเยาวชนผ่านเครื่องสักการะและเครื่องประกอบพิธี ตลอดจนมีการยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ผู้ได้รับรางวัลการประกวดคัดลายมือ การแข่งขันอ่านภาษามอญ และการประกวดสวดมนต์แบบมอญ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นส่วนในการสร้างความภาคภูมิใจแก่คนในชุมชน และส่งเสริมให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของประเพณีวัฒนธรรมมอญ ตลอดจนเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน อย่างยั่งยืนสืบไป

6. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งชุมชนมอญบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน ผลจากการศึกษาตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบททั้งในทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของชนชาติมอญในประเทศไทยโดยทั่วไป พบว่ามอญเป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความเจริญรุ่งเรืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณประเทศอินเดียตอนใต้ และอพยพมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระจุกกระจายอยู่ในบริเวณประเทศไทยและพม่า สอดคล้องกับ (ธิดา สาระยา, 2538, น. 132) ที่กล่าวว่าชาวมอญมีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองเมาะตะมะ สะเทิมและหงสาวดีของประเทศไทย และภาคกลางของประเทศไทย นิยมตั้งถิ่นฐานบริเวณใกล้แม่น้ำมีการนับถือพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาท ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีภาษาพูด ภาษาเขียน และประเพณีวัฒนธรรมที่เป็น

เอกลักษณ์ของตนเอง และส่งผ่านวัฒนธรรมบางส่วนมายังดินแดนใกล้เคียง วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน สังคมและวัฒนธรรมบ้านหนองคู รวมทั้งศึกษาความเชื่อและประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งตลอดจนสภาพปัญหาของประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งที่ชุมชนมอญบ้านหนองคู ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน พบว่าชุมชนบ้านหนองคู เป็นชุมชนมอญกลุ่มสุดท้ายที่หลงเหลือในจังหวัดลำพูน มีการอพยพขึ้นมาจากภาคกลางของไทยประมาณ 300 ปีเศษ โดยอาศัยอยู่บริเวณหมู่บ้านหนองคู และบ้านบ่อควา ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน มีการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมให้เข้ากับวิถีชีวิตกับคนพื้นถิ่นทำให้วัฒนธรรมบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคม ขณะเดียวกันก็ยังคงมีการปฏิบัติตามวิถีวัฒนธรรมมอญเช่น การแต่งกาย อาหาร ดนตรี ภาษา การสวดมนต์ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นประเพณีที่มีความเชื่อว่าการถวายน้ำผึ้งได้อานิสงส์มาก เปรียบเสมือนการถวายโอสถแก่พระภิกษุสงฆ์ อีกทั้งยังเป็นประเพณีที่แสดงถึงอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของชาติพันธุ์มอญอย่างชัดเจน เช่น การแต่งกาย ภาษาพูด เครื่องสักการะในพิธี ซึ่งในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลให้ผู้สืบทอดมีจำนวนลดลงและมีโอกาสสูญหายในที่สุด วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งของชุมชนมอญบ้านหนองคู ตำบลบ้านเรื่อน อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดต่าง ๆ มาเป็นกรอบในการศึกษา ประกอบด้วยแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และแนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งผลสรุปจากการศึกษาได้นำไปสู่การทำความเข้าใจคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนมอญบ้านหนองคู ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการอนุรักษ์และสืบสานอย่างถูกวิธี โดยผ่านกระบวนการประเมินความสำคัญ การวางแผนการจัดการ และการกำหนดรายการการจัดการที่เหมาะสม (ธนิช เลิศชาญฤทธิ, 2554, น. 63) เพื่อให้การดำเนินการจัดการเป็นไปตามขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากที่สุด เพราะชุมชนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2527, น. 6) และเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดความยั่งยืนของการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ด้วยกรอบแนวคิดดังกล่าวจึงนำไปสู่การส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมมอญอันเป็นรากเหง้าของตนเองรวมถึงประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งซึ่งเป็นประเพณีอันแสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์มอญอย่างชัดเจน นำสู่การกำหนดรูปแบบการจัดการอนุรักษ์และสืบสานที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และสิ่งสำคัญที่สุดคือการจัดการอนุรักษ์และสืบสานจะต้องมีส่วนในการสร้างคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจภายในชุมชน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะต่อการนำผลการศึกษาไปใช้

7.1.1 จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันคนในชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของชุมชนเท่าที่ควรส่งผลให้เกิดการละเลยรากเหง้าความเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ของตนเอง จึงควรมีการศึกษาภูมิหลัง บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญสภาพปัญหาของชุมชน และศึกษาศักยภาพความพร้อมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ก่อนที่จะดำเนินการใด ๆ เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการลำดับความสำคัญในการวางแผนในการจัดการอนุรักษ์และสืบสานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.1.2 จากการศึกษาพบว่าผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการชุมชน การจัดกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ อาจจะไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยส่วนรวม จึงควรศึกษาความต้องการของชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การจัดเวทีประชาคม

การประชุมกลุ่มย่อย กิจกรรมอบรมสัมมนา เพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญขององค์ความรู้ภายในชุมชน ในฐานะเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น นำไปสู่การที่ชุมชน มีความเห็นพ้องในการตัดสินใจดำเนินการใด ๆ

7.1.3 ผลการวิจัยครั้งนี้ถือเป็นข้อมูลและสารสนเทศของชุมชน

7.1.3.1 ชุมชนควรเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่น ตลอดจนนักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา

7.1.3.2 ชุมชนควรพัฒนากิจกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมได้ให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

7.2.1 เนื่องจากในปัจจุบันผู้สืบทอดที่มีองค์ความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนมอญบ้านหนองคู่ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ภาษาถิ่น กอปรกับบางส่วนมีปัญหาด้านสุขภาพ ทำให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างลำบาก จำเป็นต้องอาศัยคนในชุมชนเป็นผู้ช่วยในการเก็บข้อมูลต่าง ๆ

7.2.2 การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมนอกห้วงเวลาในการจัดกิจกรรมอาจจะทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน จึงควรศึกษาปฏิทินการจัดกิจกรรมของชุมชนก่อนการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

7.2.3 ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชนต้องสร้างความไว้วางใจ ความคุ้นเคย ความเป็นกันเองกับชุมชนให้มากที่สุด เพราะจะทำให้คนในชุมชนเกิดความไว้วางใจ และให้ข้อมูลเชิงลึกหรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยได้

8. กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้ขอกราบนมัสการขอพระคุณพระครูโสภณเจติยาภิบาล เจ้าอาวาสวัดหนองคู่ และนางนภาพร กุลณะโชติอมร ประธานชมรมไทยมอญบ้านหนองคู่ ที่ให้ความเมตตา และอนุเคราะห์ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ยิ่ง ขอขอบคุณบุคลากรภาครัฐ ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่นและประชาชนในชุมชนบ้านหนองคู่ ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ที่ให้การต้อนรับและให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ และขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบ อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ความรู้ คำแนะนำ และตรวจสอบแก้ไขงานการศึกษาครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์

9. เอกสารอ้างอิง

จักรพงษ์ คำบุญเรือง. (2554). *คนมอญลำพูน*. เชียงใหม่: นิสิต.

ชนิก เลิศชาญฤทธิ. (2554). *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ธิดา สารยา. (2538). *(ศรี)ทวารวดี: ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2470). *อธิบายระยะทางล่องลำน้ำพิง ตั้งแต่เมืองเชียงใหม่จนถึงปากน้ำโพธิ์*. กรุงเทพฯ: โสภณพิพิธธรรมนาคร.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). *การพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

องค์ บรรจุน. (2558). *40 ปี ชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพ: วิถีไทยมอญในสังคมร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: แพนคุณแอดวานซ์.

อลิสรา รามโกมุท. (2556). *วิถีชีวิตชาวมอญเกาะเกร็ด เตาเผาโบราณ: เปรียบเทียบระหว่างเตาหลังเต่าที่เกาะเกร็ดกับเตาทุเรียงที่เมืองศรีลัชนาลัย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.